

Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa

A NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELETBEN 20 HETES KORTÓL 3 ÉVES KORIG ELLÁTOTT GYERMEKEK GONDOZÁSI IGÉNYEI ÉS A GONDOZÁS MÓDSZERTANI GYAKORLATA

A napközbeni gyermekfelügyelet a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 44/B. § vonatkozó pontja szerint olyan nem oktatási-nevelési céllal nyújtott szolgáltatás, amely a három év alatti gyermekek esetében a bölcsődei ellátásban és óvodai nevelésben nem részesülők, vagy a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól felmentettek számára, vagy az óvodai nevelésben részesülők esetén, a kötelező óvodai nevelésben való részvétel idején kívül biztosítható. Különös tekintettel arra, hogy a napközbeni gyermekfelügyeletben 20 hetes kortól 14 éves korig csoportonként legfeljebb 7 gyermek fogadható, az ellátás során a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. által kiadott *Napközbeni gyermekfelügyelet. Szakmai iránymutatás* (2017) részletezi, hogy a széles korosztályban mozgó gyermekek részére az életkori, fejlettségi sajátosságokhoz, egészségügyi állapothoz és egyéni szükségletekhez igazodó gondozást és felügyeletet hogyan kell biztosítani. A Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard (Nyitrai és mtsai., 2022, továbbiakban Standard) pedig ahhoz kíván segítséget nyújtani, hogy pontos támpontokat kapjanak egyrészt a szolgáltatásnyújtók munkájuk végzéséhez, értékeléséhez és önfejlesztési céljaikhoz, illetve a szolgáltatásokban tervező, vezető, szakmai támogató munkát végzők, valamint a szakmai munka színvonalát ellenőrző külső szakmai szervezetek is az objektív és teljes körű megítéléshez. Ennek érdekében a Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) kifejti, hogy mi tekinthető a munkavégzés szempontjából minőségi szempontból elfogadhatónak mint minőségi minimumkövetelmény, vagy minőségi szempontból plusznak, vagy elfogadhatatlannak és a tevékenység során kerülendőnek. Részletesen fejti ki a nevelés-gondozás folyamatain belül a beszoktatás után az étkezés, öltözködés, tisztálkodás, altatás gondozási tevékenységterületeket, majd a játék, továbbá a verselés, mesélés, képeskönyv-nézegetés, olvasástámogatás tevékenységterületet, illetve az éneklés, mondókázás, zenélés és zenehallgatás területet, később a vizuális alkotótevékenységek, a mozgásos játék területet, végül a tanulássegítést, a szülőkkel való kapcsolattartást és a dokumentációt mint tevékenységterületet a napközbeni gyermekfelügyeletben. A sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre és gondozása jogosult gyermek (továbbiakban: SNI) napközbeni ellátásakor a csoportlétszám a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük

feltételeiről szóló 15/1998. NM rendelet 51/K. § (2) szerint módosul: egy SNI-gyermek ellátása esetén azonos időben legfeljebb öt, kettő SNI-gyermek esetén legfeljebb 3 fő lehet egy csoportban.

A napközbeni gyermekfelügyelet formai sajátosságainak figyelembevételével a három év alatti gyermekek nevelése-gondozása a bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramjára (*Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja*, 2023) (továbbiakban: Alapprogram) alapoz, így az alábbi tíz pontban rögzíti a nevelés-gondozás alapelveit:

1. A család rendszerszemléletű megközelítése rögzíti, hogy egy komplex látásmód szerint a kisgyermeket a család részeként értelmező, a család erősségeinek hangsúlyozását, a szülői kompetencia erősítését szem előtt tartó ellátás a család életminőségének emelkedéséhez járulhat hozzá.
2. A kora gyermekkori intervenciók szemlélet befogadása a gyermek egyéni igényeihez, fejlettségi szintjéhez igazodó szükségletei meghatározásának és figyelembevételének jelentőségét foglalja magába, melyek alapján lehet kellő információt és támogatást nyújtani az érintett családoknak a kompetenciahatárok megtartása mellett.
3. A családi nevelés elsődleges tisztelete a családi nevelés értékeinek, hagyományainak és szokásainak tiszteletben tartását alapul véve a szülők intézményes nevelésbe való tevékeny, különböző szinteken és módokon megvalósuló bekapcsolódását rögzíti.
4. A kisgyermeki személyiség tisztelete a gyermek egyediségére, egyéni bánásmódjára, képességeinek kibontakoztatására hívja fel a figyelmet, mely során alapvető az etnikai, kulturális, vallási, nyelvi, nemi, valamint fizikai és mentális különbözőségek iránti tolerancia mellett az elfogadás, az előítélet-mentes, befogadó légkör megteremtése.
5. A kisgyermeknevelő személyiségének meghatározó szerepe körvonalazza a gyermekkel és a családdal szemben tanúsított elfogadó, érzelmi melegséggel, megfelelő szakmai kompetenciával és identitással, illetve a kellő önismerettel, magas szintű társas készségekkel felvértezett szakember alakját.
6. A biztonság és stabilitás megteremtését a kisgyermek számára a személyi és tárgyi álladóság, a napirendi folyamatosság, a nap mozzanatainak kiszámíthatósága alapozza meg, mely magába foglalja a fizikai és pszichikai erőszak formáitól való védelmet is.
7. A fokozatosság megvalósítása szerencsés, ha a nevelés-gondozás folyamataiban bármely változás során érvényre jut, kiemelten az új helyzetek, szokások bevezetésének alkalmával.
8. Az egyéni bánásmód érvényesítése a gyermekek spontán érésének, egyéni fejlődési ütemén túl a pillanatnyi fizikai és pszichés állapot figyelembevételének jelentőségére is rávilágít, kiemelve, hogy törekedni kell a gyermek egyéni szükségleteihez igazodó érzelmi biztonságot nyújtó gondoskodásra.
9. A gondozási helyzetek kiemelt jelentőségének elve pontosítja, hogy a fiziológiás szükségletek kielégítése a magasabb rendű szükségletek kielégítésének feltételeit

megteremtve járul hozzá a személyes kapcsolatok pozitív alakulásához és válik ezáltal a nevelési feladatok egyik kiemelt színterévé.

10. A gyermeki kompetenciakésztetés támogatása összegzi, hogy a korai években megalapozódó kognitív, érzelmi és társas kompetenciák támogatását az élményekkel, tapasztalatszerzési lehetőséggel, a spontán tanulás örömeivel átszőtt, elsősorban játékokban, gondozási és egyéb helyzetekben biztosítják, melyek pozitív visszajelzésekkel, bátorítással megteremtve nyújthatnak biztos alapokat az egész életen át tartó tanuláshoz.

A felsorolt elvek mindegyike természetesen a háromévesnél idősebb gyermekek nevelésében is iránymutató, és az adott korosztály életkori sajátosságaihoz igazítottan valósítandó meg (*Napközbeni gyermekfelügyelet. Szakmai iránymutatás*, 2017).

A továbbiakban a Szakmai iránymutatás (2017) alapján a napközbeni gyermekfelügyeletben megvalósuló nevelés-gondozás főbb kérdésköreinek összegzése kerül kifejtésre a kapcsolódó szakmódszertani alapirodalmak vonatkozó részeinek beemelésével. A *családok támogatása és a szülői kompetencia erősítése* kapcsán a Szakmai iránymutatás (2017) kiemeli, hogy az ellátást nyújtó személy és a szülők között a kölcsönös tiszteleten, bizalmon és megbecsülésen alapuló partnerkapcsolat megalapozza a gyermek jó közérzetét és harmonikus fejlődését, melyhez a kapcsolattartás konkrét formái között a szülővel történő fokozatos beszoktatás, a mindennapi személyes beszélgetések, a szülőcsoportos és egyéni beszélgetések kínálnak lehetőséget kölcsönösen a felek számára.

Másodszorban a napközbeni gyermekfelügyeletbe ajánlottan a *szülővel történő beilleszkedés* lehetőségének biztosítása jelenik meg. Ennek során a kölcsönös információáramlás, az ellátás és család közötti fokozatos ismerkedés, a gyermek egyéni tempójához igazított, mérsékelt lépéseket mutató adaptáció tudja jól megalapozni a gyermek beszoktatását. Ajánlatos a napközbeni gyermekfelügyeletben a kisgyermekek és az őket nevelő családok szükségleteit és igényeit szem előtt tartva követni a gyakorlatban a Magyar Bölcsődék Egyesületének gondozásában kiadott *TUDÁSTÁRA beszoktatás módszertana. Szocializálódás a családból bölcsődébe* (2022) című kiadványban leírtakat, mely gazdagon részletezi a három év alatti gyermekek intézményes keretek között biztosított ellátásba való beszoktatását. Ennek alapján különös körültekintést igényel a gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletbe való beszoktatásának megtervezése, a szülők tájékoztatása és a beszoktatás megvalósítása. A fentiekkel harmonizáló Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) rögzíti, hogy a család tájékoztatása, a nyílt napon való részvétel, a beszoktatások tervezése, ütemezése, a szolgáltatásnyújtóhoz való – az állandó segítő jelenlétével is megtámogatott – fokozatos, szülővel történő beszokás tekinthető minimumkövetelménynek. A három év alatti gyermekek esetében általában két hétig tartó beszoktatás menete szerencsés, ha a gyermek egyéni szükségleteihez és igényeihez rugalmasan alkalmazkodik, mely során a szolgáltatásnyújtó a szülői kompetencia megerősítésével

a beszoktatási napokat úgy tervezi, hogy az egyes gondozási műveleteket kezdetben a szülő végezhesse el a gyermekével. Majd a szolgáltatásnyújtó a beszoktatás ideje alatt a gyermekre különös figyelmet fordítva minden nap egy-egy gondozási műveletet vesz át a szülőtől, még az ő jelenlétében, míg várhatóan a második héten a szülő – időben egyre növekvő – távollétében ellátja, gondozza, vigasztalja a kisgyermeket.

Napirend – az életkori és egyéni sajátosságok figyelembevételével	
Idő	Tevékenységek a gyermekek egyéni sajátosságainak figyelembevételével
7:30-tól	Érkezés a napközbeni gyermekfelügyeletbe, kézmosás szülővel. Szabad játéktevékenység. Szükség szerint WC, fürdőszoba-használat és kézmosás.
8:00–8:30	Reggeli, előtte és utána igény szerint mosdóhasználat
8:30–9:30	Szabad játéktevékenység, igény szerint alvás, fürdőszobai gondozás biztosítása
9:30–10:00	Tízórai. Szükség szerint fürdőszoba használat. Szabad játéktevékenység a csoportszobában.
10:00–11:00	Levegőzés
11:00–11:30	Fürdőszobai készülődés az ebéd előtt
11:30–12:00	Ebéd
12:00–14:45	Csendes pihenő és alvás
15:00–15:30	Uzsonna
15:30–16:30 pénteken, szombaton 18:00-ig	Szabad játéktevékenység a szülők érkezéséig

1. táblázat: A napközbeni gyermekfelügyeletben alkalmazható napirend (saját szerkesztés)

Harmadikként sorolja a Szakmai iránymutatás (2017) a gyermekek számára a biztonság, a kiszámíthatóság, az aktivitást és önállósodást megteremtő, de rugalmas *napirend* kialakítását (1. táblázat) mint célt, mely igazodik az ellátást igénybe vevő különböző korcsoportok szükségleteihez. A jó napirend nem kíván egyik gyermektől sem megterhelő alkalmazkodást, lemondást, fölösleges várakozást, sürgetést. Ugyanakkor a három év alatti kisgyermekek szükségletkielégítése és az életkorukból adódó, formálódó szokások kialakítása különös körülményt kíván. Ezért a napirend kialakítása elsősorban az ő igényeikhez való igazodást veszi alapul, miközben a nagyobbak napirendje erre épül, minden esetben az adott idősebb korosztály igényeire is rugalmasan reagálva.

Negyedikként a nevelés-gondozás kérdései között a gyermekek *alvása és pihenése* témakörben a Szakmai iránymutatás (2017) bemutatja, hogy a gyermekek életkorának

és egyéni igényeinek megfelelő fekhely biztosítása mellett az esetleges délelőtti, dél-utáni alvás és pihenés feltételeinek megteremtése is szükséges, kiemelten a még nem iskolás korú gyermekeknél. Ennek megfelelően a járni tudók heverőn, a kisebbek mély ágyakban, egymástól karnyújtásnyira pihenhessenek. A Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) elfogadhatósági minimumként fogalmazza meg, hogy minden gyermek az önállósági szintjének megfelelő segítséget kapjon a lefekvéshez legalább naponta egyszer, melyhez szükséges biztosítani a személyi feltételeket és a gyermekek testi méreteihez, egyéni igényeihez igazodó tárgyi feltételeket: étkezés után állandó helyre kitett fekhelyek, tehát csecsemők esetén rácsos ágy, nagyobbaknak a fektető. Emellett minimumkövetelmény a napirendben rendszeres időpontban megvalósuló, az egyéni igények szerinti elalvás segítése, a szükséges átmeneti tárgyak átadásával, a felnőttek csendes további munkavégzésével.

A napközbeni gyermekfelügyeletben az étkezés során is alapvető a gyermekek életkori sajátosságainak és egyéni igényeinek megfelelő, nyugodt, jó hangulat biztosítása, mely az egészséges életmód kialakításán túl a szociális kapcsolatok és kultúrhigiénés szokások megalapozásának színtere (*Szakmai iránymutatás*, 2017). Kiemeli az ajánlás, hogy a nyugodt légkör, a megfelelő méretű teríték, az esztétikus terítés és tálalás, a szolgáltatásnyújtó mintanyújtása, a sürgetés nélküli, elegendő idő, illetve a gyermek egyéni étvágyának megfelelő ételmennyiség biztosítása tud hozzájárulni a gyermekek megfelelő étkezéséhez. Csecsemőket ölben ajánlatos étkeztetni, míg a nagyobbakat asztalnál étkeztetve megerősítésekkel, támogatással segítheti a szolgáltatásnyújtó az egészséges és higiénés táplálkozási szokások kialakulását, mely során tiszteletben tartja a vallási, nemzeti okokból fakadó étkezési szokásokat, és betartja az egészségügyi okokból előírt egyéni étrendet. A három év alatti gyermekek ellátása esetén a Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) az étkezés céljai között a kisgyermekek biológiai, életteni, korosztály-specifikus és egyéni igényeinek, szükségleteinek megfelelő ételeket tartalmazó étlap összeállítását, napi legalább négyzeri étkezés biztosítását, az önálló étkezéshez kapcsolódó szokáskialakítást és a kapcsolódó kultúrhigiénés szokások elsajátítását sorolja föl. Résztelekbe menően rögzíti azon gyermekek ölben való étkezésének ajánlott gyakorlatát, aki még nem képesek asztalnál ülve próbálkozni az önálló evéssel. Ezen túlmenően az asztalnál stabilan ülve étkező gyermekek étkezésének folyamatára vonatkozó minimumkövetelményként a megfelelő méretű tárgyi (asztal, szék, porcelántányérok, üvegpoharak, evőeszközök, terítő, szalvéta, kancsó, edények stb.) feltételek mellett a gyermekek életkorának és gondozási szükségleteinek megfelelő napirendi étkezések kialakítása, a kapcsolódó tisztálkodás, az adott korosztály igényeihez igazodó ételek kínálása és a gondozási sorrend betartása is megjelenik. Az ellátás keretei megengedik, hogy a szülő maga biztosítsa az étkezést, névvel ellátott ételtároló dobozokban behozott étkekkel, hiszen ez a megoldás kifejezetten speciális étrendű gyermekek étkeztetésekor is elfogadható megoldásként kínálkozik. Ételszállítás esetén a tálalás előtt saját edényben

forralásnak megfelelő hőmérsékletűre kell átforrósítani az ételt. Az étkeztetéshez kapcsolódóan az edények tisztán tartására vonatkozó szabályok (*Szakmai iránymutatás*, 2017) szerint mosogatógép használata mellett is szükséges a kétmedencés hideg-meleg vizes mosogató használata. A főző- és tálalóedényeket kétfázisú mosogatással szükséges tisztán tartani és csöpögtetőtálcan szárítani. Gépi mosogatáskor az engedélyezett szerek használatával 60 °C-on kell az edényeket elmosni. Továbbá az ételmezés során be kell tartani az általános étel-miszer-higiéniai szabályokat.

A *gondozás* minden helyzete nevelési szituáció is, ezért kiemeli a Szakmai ajánlás (2017), hogy a szolgáltatás nyújtója törekedjen a gyermek igényeihez igazodó, örömteli gondozásra, hiszen a gondozási helyzetek a gyermek énképének alakulását is befolyásolják, és támogatják a gyermek önállósodását is. Ennek alapját az adott gyermek életkorának, állapotának és igényeinek figyelembevételével a felnőtt által megteremtett feltételek biztosítása és a pozitív visszajelzések adhatják. A gyermekek önállósodásával a felnőtt szerepe folyamatosan formálódik, ám mindvégig lényeges marad a gyermek intimitásigényének tiszteletben tartása (és ennek kialakulásának a társak felé való segítése), a megsejgyenítéstől való tartózkodás, a fölösleges ellenőrzés kerülése és a gyermek igényeihez való tapintatos igazodás. Kiemelt jelentősége van annak, hogy a nevelő a gyermek próbálkozásainak teret engedjen, figyelmével, támogató segítséggel, biztatással, teljesítményelvárás nélkül elegendő idő és a szükséges tárgyi feltételek biztosításával is támogassa a gyermek önállósodását – rögzíti az Alapprogram (2023). A gondozás során a gyermekről adott jelzések, a kommunikáció érzelmi töltése kihatnak a gyermek önfogadására és végső soron az egész személyiség alakulására. A Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard (Nyitrai és mtsai., 2022) a napközbeni kisgyermekellátási szolgáltatások számára a gondozási műveletek közül az étkezés mellett az öltözködés, a tisztálkodás és altatás folyamatához is megfogalmazza a minőségi elvárásokat. Az öltözködés során a minőségi minimumkövetelmények a gondozás előkészítését, a gyermek egyéni bánásmódját, a nyugodt, önállósodást támogató, pozitív megerősítésekkel tarkított kommunikációval átszőtt gondozást jelentik. A mosakodás esetén az elfogadhatósági kritériumok között láthatjuk a szolgáltatásnyújtó által jó légkörben, megfelelő idő megteremtésével a gyermek képességeit kiegészítő, de önállóságát nem korlátozó mosakodás és fésülködés következetes és rendszeres támogatását.

A *játék* kiemelten összetett jelensége a gyermekkorak, mely a legfőbb örömforrást nyújtó központi tevékenységként elősegíti a gyermek testi, érzelmi, értelmi és szociális fejlődését, illetve a tág értelemben vett tanulás legfőbb színtereként segíti a világ megismerését és befogadását. Az ellátásnyújtó feladata a gyermek játékához biztosítani a megfelelő helyet, időt, légkört és az eszközöket, miközben információival, javaslataival támogatásával az elmélyült és nyugodt játék kibontakozását segíti. A tér kialakításakor érdemes ügyelni a különféle játéktípusok kellékeinek tematikus és szükséges helyet kínáló elrendezésére, ahol a tárgyak helyének állandósága

ösztönzi a gyermekek önállóságát és rendszeretét. A Nyitrai Ágnes, Murányi Beáta és Szurominé Balogh Mónika által összegzett Standard (2022) az elfogadhatósági kritériumok között a játéktevékenység egészére rögzíti, hogy a csoportszobában és az udvaron vagy a levegőzés helyén szükséges elegendő mennyiségű, minőségű, funkcionként rendezetten tárolt, sokféle játék elrendezése, ahol a jól szervezett napi-rend a lehető legtöbb játékidőt biztosítja a gyermekek számára. A szolgáltatásnyújtó támogató attitűdje mellett a gyermekek játéka iránti érdeklődés, a jó hangulat megteremtése, fenntartása és a megerősítő, támogató jelenlét a gyermekek igényeihez igazodó részvétellel egészül ki. A játéktevékenység során ajánlott a társkapcsolatok alakulását segítő pozitív példanyújtás, a világos és egyszerű szabályok közvetítése, a megértő, kedves, őszinte és elfogadó magatartás. Az alkotótevékenységek esetében az érzelmek kifejezése, a szándékok megvalósítása az adott korosztály érdeklődésének megfelelő művészeti tevékenységekben bontakozhatnak ki. A különféle technikákkal való megismertetés, az eszközhasználat megmutatása, majd az alkotások elismerése és megbecsülése a gyermek alkotókedvét és érdeklődésének fennmaradását is támogatja, és kiváló önkifejezési lehetőséget kínál a gyermekek számára (Nyitrai és mtsai., 2022). Az egészséges fejlődéshez minden életkorban nélkülözhetetlen a szabad levegőn történő mozgás biztosítása, a kisgyermekkori dinamikus mozgásfejlődés időszakában erre minden nap ajánlatos időt szánni.

Tekintettel a napközbeni gyermekfelügyeletben ellátandó széles korosztályra a *tanulás* két vonatkozásban is megjelenik: egyrészt az iskoláskorú gyermekek tanulásának segítése a szükséges környezeti feltételek (íróasztal, olvasólámpa, könyvek stb.) biztosításával, másrészt a fiatalabbak lehető legtágabban értelmezett tanulásával. Az iskoláskort megelőzően a gyermek természetes kíváncsiságára építve lehet élményt jelentő tevékenységek és tartalmak kínálásával, a tapasztaltak feldolgozásában nyújtott segítséggel és az érdeklődést fenntartó kommunikációval segíteni a kisgyerekek tanulási folyamatait, miközben az erőltetett, teljesítményelváráshoz kötött ismeretgyarapítás kerülendő. Az Alapprogram (2023) megfogalmazásában a tanulás színterei a természetes élethelyzetek közül a gondozás, a játék, a felnőttel és társakkal való együttes tevékenység és kommunikáció, miközben az utánzás, a játékos tapasztalatszerzés, a nevelő-gyermek interakcióiból származó ismeretszerzés és szokáskialakítás adják alapvető formáit.

Felhasznált irodalmak:

- Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja.* (2023). Magyar Bölcsődék Egyesülete.
<https://magyarbolcsodek.hu/hu/alapprogram/>
- Napközbeni gyermekfelügyelet. Szakmai iránymutatás.* (2017). Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.

- Nyitrai, Á., Murányi, B., & Szurominé Balogh, M. (2022). *Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard. Napközbeni kisgyermekellátási szolgáltatások*. A kiadvány a Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft. Családbarát ország megnevezésű projekt keretében készült. <https://macske.hu/wp-content/uploads/2022/02/macske.hu-feladatok-napkozbeni-kisgyermekellatasi-szolgaltasok-standard-220215-fin.pdf>
- TUDÁSTÁR *A beszoktatás módszertana. Szocializálódás a családból bölcsődébe*. (2022). Magyar Bölcsődék Egyesülete. https://issuu.com/magyarbolcsodekegyesulete/docs/tudastar_beszoktatasi_issuu
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról
- 15/1998. NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről